

Sygn. akt I PK 44/03

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 kwietnia 2004 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jadwiga Skibińska-Adamowicz (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Katarzyna Gonera

SSN Zbigniew Hajn

Protokolant Halina Kurek

w sprawie z powództwa R.B.

przeciwko PKP SA Oddziałowi Gospodarki Mieszkaniowej Zakładowi w P.

o odprawę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw
Publicznych w dniu 15 kwietnia 2004 r.,

kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w P.

z dnia 4 października 2002 r.,

**1. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że zmienia
poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego - Sądu Pracy w P. z
dnia 11 lipca 2002 r., w ten sposób, że oddala powództwo.**

2. nie obciąża powoda obowiązkiem zwrotu stronie pozwanej kosztów postępowania w sprawie.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w P. wyrokiem z dnia 11 lipca 2002 r. zasądził od PKP S.A. Oddziału Gospodarki Mieszkaniowej Zakładu w P. na rzecz R.B. kwotę 20.856,80 zł jako różnicę między żadaną przez powoda kwotą 30.000 zł a kwotą 9.143,32 zł wypłaconą mu przez pracodawcę tytułem sześciomiesięcznej rekompensaty pieniężnej na podstawie paktu gwarancji pracowniczych z dnia 19 marca 1998 r. oraz tytułem odprawy pieniężnej na podstawie ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Sąd pierwszej instancji ustalił, że z dniem 31 marca 2000 r. pozwany pracodawca rozwiązał z powodem za wypowiedzeniem umowę o pracę z przyczyn określonych w art. 1 ust. 1 ustawy o tzw. zwolnieniach grupowych. W związku z tym wypłacił też powodowi jednorazową rekompensatę pieniężną zagwarantowaną w pakcie gwarancji pracowniczych oraz odprawę pieniężną przewidzianą w wymienionej ustawie, łącznie 9.143,32 zł. Odmówił natomiast wypłacenia świadczenia w postaci jednorazowej odprawy pieniężnej przewidzianej w art. 48 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” (Dz. U. Nr 84, poz. 948 ze zm.). Zdaniem Sądu Rejonowego, we wskazanym przepisie jednoznacznie została przyznana odprawa pieniężna pracownikom PKP zwolnionym w latach 2002-2003 z przyczyn dotyczących zakładu pracy, brak jest natomiast przepisu, który uzależniłby prawo do odprawy od pozostawania pracownika w stosunku pracy w dniu wejścia w życie ustawy, tj. 27 października 2000 r. Wprawdzie art. 3 k.c. stanowi, że prawo nie działa wstecz, ale zasada ta doznaje ograniczenia wtedy, gdy wynika to z brzmienia lub celu ustawy. Według Sądu Rejonowego, tego rodzaju wyjątek wprowadził ustawodawca w art. 48 i art. 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r., ponieważ wyraźnie zastrzegł, że odprawy przysługują także pracownikom zwolnionym z przyczyn dotyczących zakładu pracy w 2000 r.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w P. wyrokiem z dnia 4 października 2002 r. oddalił apelację. Przede wszystkim Sąd Okręgowy nie podzielił tezy strony pozwanej, według której gdyby ustawodawca chciał przepisowi art. 48 ustawy z dnia 8 września 2000 r. nadać moc wsteczną, to zastrzegłby, że „ustawa wchodzi w życie... i ma zastosowanie do zdarzeń, które powstały przed dniem”. Wsteczne działanie przepisu wynika bowiem wprost z samej ustawy. Dlatego też art. 48 ustawy, jako jasny, nie wymaga dalszej interpretacji, a poszukiwanie metod wykładni w § 39 uchwały Nr 147 Rady Ministrów z dnia 5 listopada 1991 r. dotyczącej zasad techniki prawodawczej (M.P. Nr 44, poz. 310) stało się zbędne. W konkluzji Sąd Okręgowy stwierdził, że podziela stanowisko prawne Sądu Rejonowego, co jest równoznaczne z brakiem podstaw do uwzględnienia apelacji strony pozwanej (art. 385 k.p.c.).

W kasacji od powyższego wyroku opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego strona pozwana zarzuciła błędną wykładnię art. 48 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” wskutek uznania przez Sąd Okręgowy, że wskazany przepis ma zastosowanie do wszystkich zdarzeń prawnych obejmujących rozwiązanie stosunku pracy, począwszy od dnia 1 stycznia 2000 r., w tym także do zdarzeń, które zaistniały przed dniem wejścia ustawy w życie, tj. przed dniem 27 października 2000 r. Zdaniem strony pozwanej pogląd Sądu Okręgowego jest błędny. Zasada *clara non sunt interpretanda* ma bowiem zastosowanie wówczas, gdy reguły wykładni językowej wykazały już jednoznaczność danego wyrażenia albo gdy zgodnie z regułami znaczeniowymi danego języka można dokonać w jeden tylko sposób przekładu przepisu na zakodowaną w nim normę prawną. Strona skarżąca powołała się również na to, że Sąd Najwyższy – po to, by sprawdzić i wzmocnić rezultat językowy – dopuszcza interpretację systemową i funkcjonalną. Przepis art. 48 ustawy jest wyraźnie adresowany do pracowników Polskich Kolei Państwowych. Tymczasem powód w dniu wejścia w życie ustawy nie posiadał już statusu pracownika PKP. Przywiązanie znaczenia do wyrażenia „pracownicy” („pracownik”) ma znaczenie, gdyż w odniesieniu do pracowników, z którymi został rozwiązany stosunek pracy, ustawodawca używa określenia „osoby zwolnione z PKP w 2000 r.”. Tak stało się w art. 58 ustawy. Wskazane różnice

terminologiczne świadczą o tym, że ustawodawca odróżnił również dwie grupy osób: „pracowników PKP” oraz „osoby zwolnione z PKP w 2000 r.”. Poza tym w tekście ustawy z dnia 8 września 2000 r. nie ma jakiegokolwiek wzmianki o tym, że jej przepisy stosuje się do zdarzeń i stosunków prawnych powstałych przed dniem wejścia ustawy w życie. Należy zatem przyjąć, że z uwagi na brak tego rodzaju zastrzeżenia, przepisy ustawy mogą być stosowane wyłącznie do stanów rzeczy, zdarzeń i stosunków prawnych, które powstaną po wejściu w życie ustawy.

Powołując się na przytoczone zarzuty i argumenty, strona pozwana wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku w całości przez wydanie orzeczenia zgodnego z żądaniem apelacji oraz o zasądzenie od powoda zwrotu kosztów procesu (art. 393¹⁵ k.p.c.), gdyby zaś Sąd Najwyższy uznał, że nie ma podstaw do wydania wyroku reformatoryjnego – o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w P. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 393¹³ k.p.c.).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jest w sprawie niesporne, że stosunek pracy z powodem został rozwiązany w dniu 31 marca 2000 r. w związku z restrukturyzacją przedsiębiorstwa państwowego PKP i koniecznością zmniejszenia zatrudnienia z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Były to więc przyczyny, które mieściły się w normie art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. z 1990 r. Nr 4, poz. 19 ze zm.). W związku z tym strona pozwana wypłaciła powodowi odprawę pieniężną przewidzianą w ustawie oraz rekompensatę pieniężną zagwarantowaną w pakcie gwarancji pracowniczych. Pracodawca odmówił natomiast wypłacenia jednorazowej odprawy pieniężnej określonej w art. 48 i art. 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” (Dz. U. Nr 84, poz. 948 ze zm.), uznając, że ustawa ta ma zastosowanie do stosunków pracy rozwiązanych począwszy od dnia wejścia jej w życie, czyli od 27 października 2000 r. Sądy orzekające w sprawie uznały

natomiast, że przy rozstrzyganiu o prawie do jednorazowej odprawy pieniężnej decydujące znaczenie należy przypisać sformułowaniu zawartemu w art. 48 i art. 49, iż „pracownicy, z którymi w latach 2000-2002 zostały rozwiązane stosunki pracy, mają prawo...” Spór w sprawie dotyczy zatem kwestii wykładni art. 48, art. 49 i art. 83 ustawy, także w związku z art. 3 k.c.

Odnosząc się do powyższego zagadnienia trzeba zaznaczyć, że było ono niejednolicie rozstrzygane zarówno przez sądy pracy, jak i przez Sąd Najwyższy. Rozbieżność ta wymagała usunięcia. Nastąpiło to w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2004 r., III PZP 11/03 (OSNP 2004 r. nr 9, poz. 150), przyjmującej, że „prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej określonej w art. 48 i art. 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” (Dz. U. Nr 84, poz. 948 ze zm.) przysługuje tylko pracownikom, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło po dniu wejścia ustawy w życie”.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym sprawę powoda R.B. nie znajduje podstaw do niepodzielenia poglądów wyrażonych w uchwale. Przeciwnie, należy odwołać się do przyjętych w uchwale metod wykładni i argumentów prawnych. Wynika z nich, że wprowadzając argumenty językowe (brzmienie przepisu) przemawiają na rzecz tezy, iż jednorazowa odprawa pieniężna przewidziana w art. 48 przysługuje każdemu pracownikowi zwolnionemu z pracy w 2000 r., tj. po 31 grudnia 1999 r., gdyż przepisy rozdziału 8 ustawy zatytułowanego „Restrukturyzacja zatrudnienia” przewidują szczególne świadczenia dla pracowników, z którymi rozwiązanie stosunku pracy „nastąpiło” (art. 48), albo z którymi stosunek pracy „został rozwiązany” (art. 49) w latach 2000-2002 z przyczyn dotyczących zakładu, jednak – wbrew pozorom – brzmienie tych przepisów nie jest jednoznaczne. Jeżeli bowiem uwzględnić treść art. 83 ustawy, stanowiącego, że ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia (z wyjątkiem przepisów, do których nie należą art. 48 i art. 49 ustawy), to logiczny jest wniosek, że ustawodawcy chodziło o te rozwiązania stosunków pracy, które nastąpiły po 27 października 2000 r. Za powyższym rozumieniem intencji ustawodawcy przemawiają również wnioski wynikające z zasady niedziałania prawa wstecz. Przepis art. 3 k.c. zasadę tę potwierdza, stanowiąc, że ustawa nie ma mocy

wstecznej, chyba że to wynika z jej brzmienia lub celu. Oznacza to, że akt prawny wchodzi w życie z dniem jego ogłoszenia. Co prawda, w przepisach wprowadzających może być oznaczona inna data wejścia w życie całego aktu prawnego lub poszczególnych jego przepisów, lecz problem wstecznego działania prawa mógłby powstać dopiero wówczas, gdyby ustawa określiła wcześniejszą datę swego obowiązywania niż data publikacji. Tego rodzaju sytuacja nie występuje jednak w ustawie z dnia 8 września 2000 r. Treść art. 83 jest bowiem jednoznaczna. Wynika z niej, że ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia. Tym samym rozważania nad brzmieniem i celem ustawy w płaszczyźnie wstecznego działania jej niektórych przepisów są zbędne.

Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 14 stycznia 2004 r., III PZP 11/03, podkreślił również, że uprawnienia przewidziane w rozdziale 8 ustawy łączą się z komercjalizacją i restrukturyzacją przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” i nie mogą przypadać na czas poprzedzający te procesy. Restrukturyzacja zatrudnienia to etap następujący po komercjalizacji PKP, czyli po przekształceniu przedsiębiorstwa państwowego w jednoosobową spółkę akcyjną Skarbu Państwa. Pogląd przeciwny byłby uprawniony tylko wówczas, gdyby oderwać restrukturyzację zatrudnienia od celów ustawy i przyjąć, że celem regulacji zawartej w rozdziale 8 jest zagwarantowanie takich samych uprawnień wszystkim pracownikom zwalnianym z pracy w PKP z przyczyn dotyczących pracodawcy, a zatem także wyrównanie poziomu osłon finansowych dla zwalnianych z pracy pracowników w różnych okresach restrukturyzacji. Taka teza nie jest jednak zasadna. Zwolnienia z przyczyn ekonomicznych następowały w PKP także przed wejściem ustawy w życie, a zatem bez związku z jego komercjalizacją i prywatyzacją, choć w związku z podzielonym na etapy programem restrukturyzacji Polskich Kolei Państwowych jako przedsiębiorstwa państwowego. Świadczą o tym choćby kolejne pakiety gwarancji pracowniczych, w tym także ostatni – z dnia 19 marca 1998 r. Pakt ten kształtował uprawnienia pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy korzystniej niż przepisy powszechnie obowiązujące, wprowadzając między innymi dodatkowe świadczenie – rekompensatę pieniężną. Obowiązywał on do 26 października 2000 r., tj. do dnia poprzedzającego wejście ustawy w życie. Można więc przyjąć, że przepisy ustawy

zastąpiły jego postanowienia w przedmiocie preferencyjnego kształtowania prawa do świadczeń z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących pracodawcy. Stanowi to istotny argument przeciwko nadawaniu przepisom rozdziału 8 ustawy „mocy wstecznej”. Co więcej, gdyby objąć tą regulacją tylko tych pracowników, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane przed rozpoczęciem komercjalizacji (między 1 stycznia a 26 października 2000 r.), a pominąć tych wszystkich, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane - z takich samych przyczyn - przed 1 stycznia 2000 r., to tego rodzaju stanowisko można by zakwestionować w aspekcie zasady równego traktowania pracowników. Przeciwko tezie o wstecznym działaniu ustawy przemawia także argument, że warunkiem nabycia prawa do jednorazowej odprawy pieniężnej jest niespełnienie warunków „umożliwiających uzyskanie prawa do emerytury, urlopu kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego”. Tymczasem warunek niespełnienia przesłanki umożliwiającej uzyskanie np. prawa do urlopu kolejowego nie mógł w ogóle wchodzić w rachubę przed wejściem ustawy w życie, ponieważ urlop tego rodzaju został wprowadzony dopiero przez ustawę z dnia 8 września 2000 r. (art. 51 ust. 1). Pracownicy zwolnieni z pracy przed dniem 27 października 2000 r. nie mogli zatem spełniać wszystkich ustawowych warunków, od których zależało nabycie prawa do jednorazowej odprawy pieniężnej. Gdyby zaś dopuścić wsteczne działanie przepisów wprowadzających prawo do jednorazowej odprawy, to należałoby przyjąć, że prawo do urlopu kolejowego istnieje również od dnia 1 stycznia 2000 r., co jest niemożliwe.

Sąd Najwyższy w składzie podejmującym wymienioną uchwałę wyjaśnił ponadto, że wstecznego działania art. 48 i 49 ustawy nie można też uzasadniać względami sprawiedliwości i równości. Zwolnienia grupowe rozpoczęły się w PKP nie od roku 2000, lecz już z końcem lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Wszyscy pracownicy, z którymi zostały rozwiązane stosunki pracy z przyczyn dotyczących pracodawcy, korzystali z osłony socjalnej, choć w różnych okresach na różnych podstawach prawnych i w różnym zakresie. Przyznanie „przywilejów” wynikających z ustawy z dnia 8 września 2000 r. pracownikom zwolnionym z pracy

przed dniem wejścia w życie tej ustawy, z ograniczeniem ich do kręgu osób zwolnionych w 2000 r., stwarzałoby problem pokrzywdzenia pracowników zwolnionych wcześniej, przed 1 stycznia 2000 r. Wreszcie, uwzględniając art. 216 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym „środki finansowe na cele publiczne są gromadzone i wydatkowane w sposób określony w ustawie”, należało opowiedzieć się za ścisłą, restryktywną wykładnią przepisów ustawy z 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe”, ograniczającą dodatkowe uprawnienia pracowników do świadczeń wyraźnie wynikających z jej przepisów.

Odnosząc do rozpoznawanej sprawy stanowisko przyjęte w uchwale z dnia 14 stycznia 2004 r., należało uznać, że kasacja strony pozwanej jest zasadna, a wobec tego że zarzut naruszenia prawa ogranicza się do przepisów prawa materialnego, powstały warunki do zastosowania art. 393¹⁵ k.p.c. Dlatego też Sąd Najwyższy zmienił zaskarżony wyrok oraz poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego z dnia 22 lutego 2002 r. w ten sposób, że oddalił powództwo.